

Asia: VN/18059/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Turun hovioikeus esittää pyydettyä lausuntoaan luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikoslain muuttamisesta seuraavaa:

Luonnoksesta hallituksen esitykseksi ilmenee, että esityksellä pyritään puuttumaan nykyistä tehokkaammin naisiin kohdistuvaan vihapuheeseen joukkoviestimissä, mukaan lukien internetin keskustelupalstat ja sosiaalinen media. Esitys perustuu hallitusohjelmaan.

Esitysluonnoksen (s. 10 ja 11) mukaan sen tavoitteena on korostaa sellaisten tekojen moitittavuutta, joiden vaikuttimena on sukupuoleen perustuva viha, sekä korostaa yhteisöjen vastuuta valvoa ja estää mainittuja rikoksia toimintansa piirissä. Hovioikeus pitää tavoitteita hyväksyttävänä. Sukupuolittunut vihapuhe ja väkivalta on erittäin vahingollista, ja siihen on tärkeää puuttua myös lainsäädäntötasolla.

Esitysluonnoksessa (s. 11 ja 12) todetulla tavalla sukupuoleen kohdistuva viha olisi jo nykyisin mahdollista ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaisen syyllisyysarvion kautta tai mainitun luvun 5 §:n 1 momentin 4 kohdan koventamisperusteessa erikseen mainittuihin vaikuttimiin rinnasteisena muuna vaikuttimena. Samoin oikeushenkilön rangaistusvastuu olisi mahdollista perustaa sukupuoleen kohdistuvaan vihavaikuttimeen nykyisissä säännöksissä mainittuna ”rinnasteisena muuna perusteena” (s. 14 ja 15). Esitetyt lakimuutokset eivät siten varsinaisesti muuta oikeustilaa. Lakimuutosta onkin perusteltu oikeustilan selventämisellä nykytilaan verrattuna (s. 12 ja 15), ja sen pääasiallisena vaikutuksena on nähty yleisten asenteiden muokkaaminen (s. 15 ja 16).

Esitysluonnoksesta (s. 7) ilmenevällä tavalla rikoksen vaikuttimia koskeva koventamisperuste on aikanaan säädetty ennen kaikkea vähemmistöryhmien suojaksi. Kummankaan sukupuolen edustajia ei voida pitää vähemmistönä, joten sukupuoleen perustuvan vaikuttimen lisääminen koventamisperusteeksi muuttaa jossain määrin säännöksen alkuperäistä tarkoitusta. Toisaalta henkilö saattaa tarvita erityistä suojelua nimenomaan sukupuolensa tai sukupuolensa ja tiettyyn vähemmistöryhmään kuulumisensa (moniperusteinen tai risteävä syrjintä) perusteella, ja sukupuoli mainitaan yleisesti kielletyissä syrjintäperusteissa. Tähän nähden sukupuoleen perustuvan vaikuttimen lisääminen koventamisperusteeksi on johdonmukaista.

Esitysluonnokseen sisältyy ristiriitaisuutta sen osalta, mihin rikoksiin sukupuoleen perustuvan vaikuttimen on ajateltu koventamisperusteena soveltuvan. Nykytilaa ja sen arviointia koskevassa kohdassa 2.1 (s. 3 ja 4) on tarkasteltu eräitä rikoslajeja, joihin ”rikoslain rangaistuksen mittaamisen teon vaikutinta koskeva koventamisperuste yleisemmin voi tulla sovellettavaksi”. Kyseisessä kohdassa on mainittu muun ohella lähisuhdeväkivalta ja raiskausrikokset. Säännöskohtaisten perustelujen (s. 21) mukaan koventamisperuste ei kuitenkaan yleensä sovellu seksuaalirikoksiin eikä lähisuhdeväkivaltaan.

Koventamisperusteen soveltumattomuutta seksuaalirikoksiin on perusteltu esitysluonnoksessa (s. 21) sillä, että niiden tunnusmerkistöihin on rakennettu sisään rikoksen kohdistuminen uhrin seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ja siten sukupuoleen. Olosuhdetta, joka on jo otettu huomioon tunnusmerkistön laadinnassa, ei pitäisi lähtökohtaisesti ottaa toistamiseen huomioon rangaistuksen mittaamisessa. On kuitenkin huomattava, että rikoslain 20 luvun seksuaalirikossäännökset ovat sukupuolineutraaleja. Se, että rikos loukkaa uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on eri asia kuin se, että tekijä tekee seksuaalirikoksen, koska hän tuntee vihaa uhrin sukupuolta kohtaan. Hovioikeuden näkemyksen mukaan ei siten olisi estettä sille, että esitettyä koventamisperustetta sovellettaisiin sellaisiin seksuaalirikostekoihin, jotka osoittavat nais- tai miesvihaa.

Hovioikeus on esitysluonnoksen (s. 21) kanssa samaa mieltä siitä, että esitetyn koventamisperusteen soveltaminen lähisuhdeväkivaltaan olisi ongelmallista, koska tällaisten rikosten välitön vaikutin lienee yleensä jokin muu kuin sukupuoli. Yksittäisten lähisuhdeväkivaltatekojen osalta olisi kuitenkin vaikea osoittaa, että ne on tehty nimenomaan sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta. Toisaalta esitysluonnoksessa (s. 21) on todettu, että ehdotettua koventamisperustetta voitaisiin soveltaa, vaikka teolle olisi muitakin kuin koventamisperusteesäännöksessä mainittuja vaikuttimia.

Koska nyt esitetty koventamisperuste ei ainakaan luontevalla tavalla sovellu lähisuhdeväkivaltaan, olisi syytä miettiä muita lainsäädännöllisiä keinoja lähisuhdeväkivallan moitittavuuden korostamiseksi. Yksi vaihtoehto olisi lisätä koventamisperusteeksi teon kohdistuminen nykyiseen tai entiseen puolisoon tai kumppaniin ns. Istanbulin sopimuksen (Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi) 46 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

Nygård Kenneth
Turun hovioikeus